

УДК 334.722.8

В.Г. Маргасова,
канд. екон. наук,
А.В. Роговий,
канд. екон. наук,
Чернігівський університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто можливі підходи до визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, проаналізовано існуючі принципи та послідовність проведення оцінки, узагальнено існуючий досвід, виявлено основні недоліки. На основі проведеного дослідження запропоновано методіку оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва з використанням показників фінансово-господарської діяльності в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: фінансова безпека, фінансовий потенціал, фінансовий стан, індикатори, методика оцінки, фінансово-господарська діяльність, суб'єкти підприємництва.

The possible going is considered near determination of financial strength of business entities security, existent principles and sequence of realization of estimation, generalized existent experience, are analysed, basic defects are educed. On the basis of the conducted research the methods of estimation of financial strength of business entities security were offered with the use of financially-economic performance indicators in the modern terms of menage.

Key words: financial safety, financial potential, financial state, indicators, methods of estimation, financially-economic activity, business entities.

Дослідження сутності фінансової безпеки та її складових дозволили визначити дану економічну категорію як фінансово-економічний стан суб'єктів підприємництва та держави, при якому забезпечується повноцінне використання всіх видів наявних ресурсів і досягнення поставлених задач, та створюються умови для повноцінного стратегічного розвитку в майбутньому. Такий підхід до трактування фінансової безпеки суб'єктів підприємництва вимагає формування методичних підходів щодо оцінки її рівня, що обумовлено необхідністю прийняття фінансових рішень та створення системи контролю. Саме тому сучасна практика використання методик оцінки рівня фінансової безпеки є науковою проблемою, яка потребує здійснення критичного аналізу та обґрунтування можливих напрямків удосконалення.

Постановка завдання. Аналіз основних публікацій з даної проблематики дозволяє зробити певні висновки щодо існуючих методик оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Важливість та актуальність даної проблеми підтверджується значним науковим інтересом. Більшість існуючих методик, які пропонуються українськими та зарубіжними авторами, побудовані на використанні системи фінансових коефіцієнтів, а також моделей прогнозування фінансового стану та оцінки ймовірності банкрутства. На наш погляд, такий підхід до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, пов'язаний, в першу чергу, з відсутністю перспективного бачення подальшого зростання. Адже наявність альтернативних варіантів розвитку суб'єктів підприємництва вимагала б нових підходів і методик щодо оцінки як рівня фінансової безпеки, так і обґрунтування можливих шляхів поповнення фінансових ресурсів.

Метою дослідження є розгляд існуючих методик оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та обґрунтування можливих шляхів покращення їх практичного застосування.

Результати. Узагальнюючи існуючий досвід оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, варто зробити наступні висновки:

1. При оцінці рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва використовуються існуючі методи фінансового аналізу.

2. Методика оцінки рівня фінансової безпеки не містить специфічних показників, які б характеризували особливості фінансової безпеки малих, середніх чи великих підприємств.

3. При оцінці фінансової безпеки не робиться акцент на залежність її рівня від фінансової безпеки інших учасників ринкового середовища.

Для подальшого дослідження проаналізуємо деякі з існуючих методик оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Так, зокрема О.І. Барановський [1] виділяє принципи, на яких повинна базуватися будь-яка методика оцінки рівня фінансової безпеки:

- адекватність оціночних параметрів сутності процесів, що є предметом аналізу;
- комплексність — врахування усіх факторів, що впливають на ту чи іншу небезпеку або загрозу;

- виділення головних елементів наявних та потенційних небезпек і загроз;

- послідовність оціночних заходів;

- можливість вжиття необхідних запобіжних, попереджувальних, профілактичних або коригуючих заходів щодо виявлених чи потенційно можливих небезпек і загроз.

Поряд з цим автор пропонує наступну послідовність оцінки рівня фінансової безпеки:

1. вибір критерію фінансової безпеки;
2. вибір певних показників (індикаторів);
3. визначення порогових значень показників (індикаторів);
4. моніторинг визначених показників;
5. визначення ступеня фінансової безпеки за певним показником.

Зазначені принципи та послідовність оцінки рівня фінансової безпеки є дуже вичерпними, але сам підхід — поверхневим, хоча і універсальний. Адже, на нашу думку, головна складність в оцінюванні фінансової безпеки полягає у виявленні специфічних індикаторів, які характерні для окремих процесів.

Стандартним, на нашу думку, є підхід І.А. Бланка [3], який пропонує оцінку рівня фінансової безпеки шляхом використання наступних систем аналізу:

- горизонтальний (трендовий) фінансовий аналіз;
- вертикальний (структурний) фінансовий аналіз;
- порівняльний фінансовий аналіз;
- аналіз фінансових коефіцієнтів;
- інтегральний фінансовий аналіз.

Використання даних систем фінансового аналізу базується на загальновідомих показниках, і може бути застосований для будь-якого суб'єкта підприємництва. Проте така універсальність, на нашу думку, не дозволяє достатньо точно оцінити стан фінансової безпеки.

Цікавим з цієї точки зору є думка Н.А. Гринюк [4,5], яка зазначає, що процес оцінювання фінансової безпеки є дуже складним, і пропонує при виборі індикаторів враховувати особливості функціонування суб'єкта підприємництва, а саме:

- стратегічну мету;
- стадію життєвого циклу;
- специфіку й індивідуальність загроз фінансовій безпеці з боку кожного окремого суб'єкта підприємництва.

Н.А. Гринюк [5] наголошує на необхідності потреби в розробці кількісних та якісних параметрів елементів системи оцінювання фінансової безпеки. Проте в той же час при оцінці рекомендує застосовувати такі узагальнені (просторові) показники як запас фінансової міцності та рівень фінансової стійкості.

Отже, проведений аналіз існуючих методик оцінки свідчить про наявність значного практичного інструментарію фінансового аналізу, який використовують з метою визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Проте в жодній із представлених методик особливості та специфічність функціонування окремого об'єкта аналізу не набули повноцінного відображення.

Для оцінки можливості подальшого застосування методів аналізу необхідно розглянути методики, які базуються на оцінці окремих складових діяльності суб'єктів підприємництва. В зарубіжній практиці для оцінки ефективності всіх складових фінансового управління використовуються показники капіталізації прибутку або тенденції зміни ринкової вартості компанії, які знаходять відображення в постійному зростанні ринкової ціни цінних паперів або активів акціонерних товариств. Одним із найбільш широко використовуваних методів є метод компанії Дюпон, який був безпосередньо розроблений і використаний для акціонерної форми господарювання.

Цікавим є підхід А.В. Череп [10], яка розглядає менеджмент як систему, в якій відображається технічна, економічна і організаційна єдність об'єкта управління, водночас складний і комплексний його характер. На думку автора, загальне правило менеджменту полягає у необхідності прагнення до фінансової стійкості системи в цілому, що є альтернативним показником фінансовій безпеці. Рівень же економічної ефективності функціонування системи управління фінансовими ресурсами підприємства безпосередньо пов'язаний із досягненням її головної мети — максимізації вартості підприємства. А ефективність управлінських рішень, що приймаються системою управління фінансовими ресурсами підприємств, пропонується оцінювати за допомогою коефіцієнта ефективності управління (К еф. Упр.):

$$\text{К еф. упр.} = \text{ДВП} / \text{ФР}$$

де ДВП — зміна вартості підприємства, гр. од.; ФР — загальний обсяг фінансових ресурсів, перерозподілених через систему управління фінансовими ресурсами підприємства за відповідним напрямком (науково-технічним, соціальним, економічним), гр. од.

Проте запропонована методика оцінки є також досить складною, адже важко оцінити навіть ринкову вартість підприємства, не говорячи вже оцінку тенденцій зміни його вартості.

Зважаючи на це, Д. Леонов та Б. Стеценко [8] виділяють вісім основних показників, які характеризують вплив суб'єктів корпоративного управління на результати його діяльності, та пропонують дану методику для порівняльної оцінки розвитку вітчизняних корпорацій. При використанні даної методики для оцінки рівня фінансової безпеки слід більш детально обґрунтувати вибір показників. На нашу думку, він повинен бути доповнений показником чистого грошового потоку від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, що є свідченням ефективності фінансового управління окремими видами діяльності та їх результативністю.

Цікавим з практичної точки зору є підхід науковців, які пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки на основі визначення рівня фінансового потенціалу. Зокрема А.С. Назаренко [9] визначає фінансовий потенціал підприємства як «фінансові можливості підприємства, які формуються за наявності різного роду ресурсів під впливом зовнішнього оточення та внутрішньої структури підприємства та можуть бути реалізовані за допомогою діяльності персоналу та системи управління з метою досягнення максимально бажаного фінансового результату». Аналізуючи даний підхід, можна допустити, що фінансова безпека і фінансовий потенціал суб'єктів господарювання характеризується набором якісних та кількісних характеристик фінансово-господарської діяльності, які є визначальними передумовами їх забезпечення.

Тому для оцінки рівня фінансової безпеки можна запропонувати використання методики, яка дозволяє здійснити експрес-аналіз фінансового потенціалу, виходячи із загальних результатів фінансово-господарської діяльності. Відповідно індикатором стану було визначено індекс співвідношення звітного року до базового. Відсутність змін характеризувалося 1. При зростанні індекс є більшим за 1 (+), при зменшенні базового показника меншим за 1 (-). Результати застосування даної методики для оцінки рівня фінансової безпеки акціонерних товариств Чернігівської області на основі даних їх фінансової звітності відображено в табл. 1.

Проте запропонована система показників експрес-оцінки результатів фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання з позиції визначення рівня фінансової безпеки може бути використана тільки як індикатор для визначення конкретних напрямів поглибленого вивчення.

Таблиця 1. Індекси показників діяльності суб'єктів господарювання для оцінки рівня фінансової безпеки

Суб'єкти підприємництва	Обсяг виробництва продукції (товарів, робіт, послуг)	Фінансові результати господарської діяльності (прибуток до оподаткування)	Прибутковість власного капіталу	Статутний капітал	Власний капітал	Чистий грошовий потік від операційної діяльності	Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності	Чистий грошовий потік від фінансової діяльності	Залишок грошових коштів на кінець року	Узагальнений показник фінансової безпеки
ВАТ "Чернігівська макаронна фабрика"	1.7	0.4	0	1.0	0.5	0.4	0.8	2.5	1.6	3
ВАТ "Чернігівський комбінат хлібопродуктів"	0.6	1.9	1.6	1.0	2.2	3.9	1.4	0.3	1.9	6
ВАТ "Чернігівська кондитерська фабрика "Стріла"	1.4	1.1	0.8	1.0	1.3	5.6	1.5	0.4	0.1	6
ВАТ "Продовольча компанія "ЯСЕН"	0,9	0,7	0	1.0	0.9	0.8	0.6	0.8	1.2	1
ВАТ "БАЗИС"	1.05	2.9	7.1	1.0	1.1	0	0	0	0	4

Висновки. Сучасний фінансовий стан більшості українських суб'єктів підприємництва є досить складним, що обумовлює необхідність приділення значної уваги питанням фінансової безпеки їх діяльності. Важливою складовою даного напрямку дослідження є розробка методик оцінки рівня фінансової безпеки, які б дозволили найбільш точно та повно виявити загрози та перешкоди досягнення запланованих фінансових результатів. Існуючі методи оцінки, як правило, базуються на використанні фінансового аналізу. Тому на сьогодні актуальним є впровадження методик, які б дозволяли виявити і оцінити специфіку та особливості фінансової безпеки окремого суб'єкта підприємства. Запропонована методика оцінки рівня фінансової безпеки хоча й заснована на показниках фінансового стану, проте дозволяє здійснити швидкий аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності. При виявленні кризових явищ, які притаманні окремим напрямкам фінансово-господарської діяльності, необхідно провести більш детальний аналіз їх причин та вжити заходів щодо стабілізації ситуації. Використання даної методики значно підвищить результативність системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в сучасних умовах ведення діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Барановський О.І.* Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [монографія]. — К.: КНЕУ, 2004. — 759 с. (С. 28—29)
2. *Білик М.Д.* Роль стабільної діяльності підприємств у їх фінансовій безпеці / М.Д. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. — 2008. — № 8 (83). — С. 129—133.
3. *Бланк І.А.* Управление фінансової безпекою підприємства / І.А. Бланк. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 784 с. — (Серія «Бібліотека фінансового менеджера»; Вып. 10).
4. *Гринюк Н.А.* Методичні підходи до обґрунтування індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / Н.А. Гринюк // Проблеми науки. — 2008. — № 6. — С. 35—40.
5. *Гринюк Н.А.* Управление фінансовою безпекою підприємства в процесі його реструктуризації / Н.А. Гринюк // Проблеми науки. — 2008. — № 9. — С. 19—23.
6. *Кириченко О.А.* Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О.А. Кириченко, І.В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід. — 2009. — № 10. — С. 22—26.
7. *Кириченко О.А.* Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства / О.А. Кириченко, Ю.Г. Кім // Економіка та держава. — 2009. — № 1. — С. 13—16.
8. *Леонов Д.* Факторний аналіз фінансового стану акціонерного товариства методом Дюпон (в контексті ефективності корпоративного управління) / Д. Леонов, Б. Стеценко / Ринок цінних паперів України. — 2006. — № 1—2. С. 47—55.
9. *Назаренко А.С.* Теоретичні підходи до визначення сутності економічної категорії «фінансовий потенціал підприємства» / А.С. Назаренко // Економіка, фінанси, право. — 2009. — № 8. — С. 22—29.
10. *Череп А.В.* Удосконалення управління фінансовими ресурсами з метою підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання / А.В. Череп // Формування ринкових відносин в Україні. — 2005. — № 7(50). — С. 45—48.

Роговий — rogovoj1976@mail.ru

Надійшла до редколегії 15.04. 2010 р.

*Стаття рекомендована до друку
д-ром екон. наук, проф. Мостенською Т.Л.*